

TARBIYACHINING IJTIMOY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Choriyeva Durdon Anvarovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Maktabgacha ta'lim fakulteti Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi kafedrasi dotsent,

Abdullayeva Dilfuza “Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi” yo'nalishining 4 kurs talabasi

Tarbiyachining ijtimoiy pedagogik texnologiyalari – bu tarbiyachilar tomonidan bolalar bilan ishlashda foydalaniladigan tizimli pedagogik usullar, metodlar va vositalar majmuasidir. Tarbiyachining ijtimoiy pedagogik texnologiyalari — bu bolalarning ijtimoiy va pedagogik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularning shaxsiyatini shakllantirish va jamiyatda to'g'ri munosabatlar o'rnatish uchun pedagog tomonidan qo'llaniladigan metod va texnikalarning tizimidir. Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar tarbiyachilar tomonidan turli pedagogik jarayonlarni samarali tashkil etish va boshqarish uchun ishlatiladi. Ular bolalarning psixologik, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga yordam beradi, hamda ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yaxshilaydi. Ushbu texnologiyalar bolalarning ijtimoiy, emosional va intellektual rivojlanishiga yordam berish, shuningdek, ijtimoiy muammolarni hal qilish va ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish jarayonida samarali qo'llaniladi. Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar orqali tarbiyachilar bolalarni nafaqat bilim olishga, balki ijtimoiy hayotga tayyorlashga ham yordam beradilar.

Tarbiyachining ijtimoiy pedagogik texnologiyalarining asosiy maqsadi bolalarning ijtimoiy va hissiy rivojlanishiga ko'maklashish, ularning shaxsiyatini shakllantirish va ijtimoiy muhitda o'z o'rnini topishga tayyorlashdan iborat. Buning uchun bolalar o'rtasida to'g'ri munosabatlarni shakllantirish, ularning o'zini ifoda etish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va hissiy intellektini rivojlantirish muhim sanaladi.

Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar yordamida tarbiyachilar quyidagi maqsadlarga erishishga harakat qiladilar:

1. Ijtimoiy va emosional ko'nikmalarni rivojlantirish: Bolalar o'z his-tuyg'ularini anglash, o'zlikni anglashiga yordam berish, ularning ijtimoiy va emosional ko'nikmalarini oshirish, boshqalar bilan ijtimoiy va hissiy jihatdan to'g'ri munosabatlar o'rnatishni o'rganadilar.

2. Shaxsiyatni shakllantirish: Bolalar o'zligini anglash, o'zaro hurmat va o'z-o'zini baholashni o'rganadilar.

3. Ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish: Boshqalar bilan muloqot qilish, hamkorlikda ishlash, bolalarda shakllantirish, bolalar o'rtasida jamoaviy ruhni yaratish, ijtimoiy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish va nizolarni hal qilish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish.

4. Etik va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish: Adolat, halollik, hurmat kabi ijtimoiy qadriyatlar, hurmat, adolat, mehnatsevarlik, va mas'uliyat kabi ijtimoiy qadriyatlarni bolalarda o'zlashtiriladi.

5. Jamiyatda ijtimoiy muammolarni hal qilishni o'rgatish: Bolalarga jamiyatdagi muammolarni tushunish, tanqidiy fikrlash va mas'uliyatni his qilish ko'nikmalarini o'rgatish, konfliktlarni hal qilish, hamkorlik va o'zaro yordamni rivojlantirish.

Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar turli metod va usullarni o'z ichiga oladi. Ular asosan quyidagi yo'nalishlarga bo'linadi:

1. O'yin va rolli o'yinlar.

- O'yinlar bolalar uchun ta'lim jarayonining ajralmas qismidir, chunki ular o'ziga xos tarzda o'rgatish va tarbiyalash jarayonini yengillashtiradi. O'yinlar bolalar uchun eng samarali ijtimoiy pedagogik vosita hisoblanadi. O'yinlar orqali bolalar o'zlarini turli ijtimoiy rollarda ko'rishadi, boshqalar bilan o'zaro munosabatda bo'lishadi va ijtimoiy qoidalarni o'rganishadi.

- Rolli o'yinlar (ya'ni, teatr o'yinlari) bolalarga turli vaziyatlarni simulyatsiya qilish imkoniyatini beradi. Bu orqali bolalar boshqa odamlarning his-tuyg'ularini tushunish, empatiya ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, o'zini va boshqalarni qanday baholashni o'rganadilar. Rolli o'yinlar yoki dramatizatsiya metodlari bolalarga ijtimoiy rollarni bajarishda yordam beradi, shuningdek, ular o'z hissiyotlarini boshqarish va boshqa odamlarning nuqtai nazarini tushunishga o'rgatadi. Bolalar turli hayotiy vaziyatlarda o'zlarini ko'rsatib, ijtimoiy muammolarni hal qilishni o'rganadilar. Masalan, "doktor va bemor", "do'konda xarid qilish" kabi o'yinlar bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

- Simulatsiyalar: Bolalar, muayyan ijtimoiy vaziyatlarni simulyatsiya qilish orqali o'zlariga qanday munosabatda bo'lishni, qanday qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

2. Ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish. Bolalarga ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatishda ijtimoiy hikoyalar va ish faoliyati mashqlari ishlatiladi. Bu usullar orqali bolalar boshqalar bilan muloqot qilish, qaror qabul qilish va nizolarni hal qilishni o'rganadilar. Bolalarga ijtimoiy ko'nikmalar (masalan, hurmat ko'rsatish, boshqalar bilan ishlash, qaror qabul qilish)ni o'rgatish uchun turli pedagogik metodlar qo'llaniladi.

Bunga ijtimoiy hikoyalar, mashqlar va sheriklik faoliyatlari kiradi. Bunday metodlar bolalarga qiyin vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rgatadi. Ijtimoiy hikoyalar bolalarga turli vaziyatlar va ijtimoiy qoidalarni tushuntirish uchun foydalaniladi. Masalan, bolalarga qanday qilib boshqa odamlarning hissiyotlarini tushunish va ularga qanday yordam berish kerakligini o'rgatish uchun hikoyalar tuziladi.

Mashqlar orqali bolalar o'zlarining ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarini rivojlantirishadi. Bunda, ular jamiyatda to'g'ri o'zaro munosabatlarni o'rnatish uchun turli vaziyatlarni simulyatsiya qilishadi.

3. Emotsional intellektni rivojlantirish.

Bolalar o'z emotsiyalarini tushunish, boshqarish va boshqalarning hissiyotlarini hurmat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus metodlar qo'llaniladi. Bu metodlar bolalar o'rtasida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan.

Bolalarga emotsional intellektni rivojlantirishda yordam beradigan texnologiyalar o'zgaruvchan hissiyotlarni tushunish va boshqarish, boshqalar bilan hissiy munosabatlarni o'rnatish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi.

Emotsional hikoyalar: Bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etish va boshqalarni tushunish orqali o'z emotsional intellektlarini rivojlantiradilar.

- O'zini tahlil qilish: Bolalarga o'z hissiyotlarini tahlil qilish, ularga qanday javob berish kerakligini o'rgatish, ijtimoiy va hissiy muammolarni hal qilishga yordam beradi.

Guruhda ishlash bolalar uchun jamoaviy ruhni o'rnatish, birgalikda qarorlar qabul qilish va o'zaro yordamni rivojlantirish imkonini beradi. Bu metod ijtimoiy pedagogik texnologiyaning muhim qismidir.

- Jamoaviy mashqlar: Bolalar o'zaro ish olib borish, fikrlarni almashish va umumiy maqsadga erishish uchun turli jamoaviy mashqlarni bajaradilar.

- Brainstorming (fikir almashish): Bolalar o'zaro muloqot qilish, turli fikrlarni to'plab, eng yaxshi qarorni qabul qilish uchun ishlatiladi.

Tarbiyachilar bolalarga hissiy o'zgarishlarni tushunishga yordam beradigan o'yinlar va mashqlarni tashkil qilishadi.

4. Guruh bilan ishlash metodlari.

- Guruh faoliyatlari orqali bolalar o'zaro aloqalarini mustahkamlaydilar, bir-birini qo'llab-quvvatlashni o'rganadilar, o'zaro hamkorlik qilish va kelishuvga erishishni o'rganadilar. Tarbiyachilar guruhdagi bolalar bilan ish olib borish orqali ijtimoiy pedagogik vazifalarni amalga oshiradilar.

- Guruhda ishlashning asosiy metodlari brainstorming (yangi fikrlarni yaratish), mashqlar va munozara usullari bo'lishi mumkin.

5. Konfliktlarni hal qilish texnologiyalari. Tarbiyachilar bolalarga ijtimoiy vaziyatlarda qanday qilib nizolarni hal qilishni o'rgatishadi. Buning uchun konfliktlarni hal qilish texnologiyalari qo'llaniladi.

- Konfliktni hal qilish mashqlari: Bolalar turli vaziyatlarda qanday qilib ijtimoiy nizolarni hal qilishni o'rganadilar. Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar bolalar o'rtasidagi konfliktlarni hal qilishda yordam beradi. Tarbiyachilar bolalarga o'zaro muammolarni tinchlik yo'li bilan hal qilishni o'rgatadi. Masalan, o'zaro tushunmovchilik, kamsitish yoki jismoniy va hissiy tajovuzlarga qarshi qanday to'g'ri javob berish kerakligini o'rganadilar. Bunda mashqlar, rol o'ynash va simulyatsiyalar orqali bolalar o'zlarining hissiyotlarini qanday ifodalash, boshqalarni qanday tushunish va qiyin vaziyatlarda qanday to'g'ri qarorlar qabul qilishni o'rganadilar.

- Empatiya: Bolalar o'zaro hurmat va tushunishni rivojlantirish, boshqalarning his-tuyg'ulariga empatiya ko'rsatish orqali konfliktsiz muloqot qilishni o'rganadilar.

Refleksiya yordamida bolalar o'z his-tuyg'ulari va fikrlarini tahlil qilishga, o'zgarishlarga ijobiy munosabat bildirishga o'rganadilar. Bu jarayon bolalar uchun o'zini anglash, o'z salohiyatini baholash va o'zgarishlarga moslashishda muhimdir.

- Reflektiv mashqlar: Tarbiyachilar bolalar bilan ishlashda muntazam ravishda o'zlarini va boshqalarni tahlil qilish, xatolarni anglash va ulardan saboq olishga yo'naltirilgan mashqlar tashkil etadilar.

- Yozish va mulohaza qilish: Bolalar o'z fikrlarini yozib, ularni qayta ko'rib chiqish orqali o'z hissiyotlari va o'zgarishlarga nisbatan munosabatlarini aniqlaydilar.

6. Ko'rgazmali materiallar va didaktik o'yinlar

- Ko'rgazmali materiallar (rasmlar, plakatlar, videolar) va didaktik o'yinlar yordamida bolalar ijtimoiy qoidalar va qadriyatlarni o'zlashtiradilar.

- Tarbiyachilar didaktik o'yinlar yordamida bolalarga turli vaziyatlar va turli ijtimoiy rollarda o'ynash orqali o'zlarini qanday tutish kerakligini o'rgatadilar.

- Dialoglar va muhokamalar orqali bolalarga boshqalar bilan o'z fikrlarini ifodalash, turli nuqtai nazarlarni hurmat qilish, bahs-munozara olib borish ko'nikmalarini o'rgatish mumkin. Bu metod ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish va ijtimoiy muammolarni hal qilishda samarali vosita hisoblanadi.

7. Tarbiyachilar bolalar bilan individual yoki guruh bo'lib ishlashda pedagogik maslahatlar va ijtimoiy xizmat ko'rsatishni tashkil etadilar. Bu orqali bolalarga turli hayotiy masalalar bo'yicha yordam berish mumkin.

Pedagogik maslahat va ijtimoiy xizmat.

Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar orqali tarbiyachilar bolalar bilan individual maslahatlashuv olib borishlari mumkin. Bu orqali bolalar o'zlarining muammolarini hal qilish, stressni boshqarish va boshqa emotsional qiyinchiliklarni yengish uchun yordam olishadi.

Pedagogik maslahat: Bolalar va ularning ota-onalari uchun turli ijtimoiy va pedagogik masalalarda maslahatlar berish.

Ijtimoiy xizmat: Jamiyatda faol bo'lish, yordam berish, ijtimoiy faoliyatlarda ishtirok etish ko'nikmalarini bolalarda rivojlantirish.

8. Ijtimoiy amaliyot va xizmat.

- Tarbiyachilar bolalarni ijtimoiy amaliyot yoki xizmat ko'rsatishga jalb qilish orqali jamiyatga xizmat qilish, yordam berish, boshqalarga yordam qo'lini cho'zish kabi qadriyatlarni o'rgatadilar.

9. Refleksiya va o'zini tahlil qilish

- Tarbiyachilar bolalarni refleksiya o'rgatish orqali o'z his-tuyg'ulari va o'zini qanday tutishini tahlil qilishga yordam berishadi. Bu o'zini anglash va o'zini ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, tarbiyachining ijtimoiy pedagogik texnologiyalari bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Tarbiyachining ijtimoiy pedagogik texnologiyalari bolalarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga qaratilgan samarali metod va vositalarni o'z ichiga oladi. Ushbu texnologiyalar orqali tarbiyachilar bolalar bilan ishlashda jamiyatdagi ijtimoiy rollar, mehnatsevarlik, hamkorlik, boshqalar bilan hurmatli munosabatlar o'rnatish kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Ular bolalarga o'zlikni anglash, boshqalar bilan samarali muloqot qilish, nizolarni hal qilish va jamiyatda o'z o'rnini topish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish jarayonida katta ahamiyatga ega. Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar yordamida tarbiyachilar bolalarni nafaqat bilim olishga, balki hayotdagi turli vaziyatlarga moslashishga, etikal qadriyatlarni o'zlashtirishga va ijtimoiy muhitda to'g'ri harakat qilishga tayyorlashadi. Ijtimoiy pedagogik texnologiyalar bolalarning shaxsiyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega va ularning kelajakdagi ijtimoiy faoliyatlari uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.Egamberdiyeva "Ijtimoiy pedagogika" O'quv qo'llanma.2009 y.
2. K.Turg'unboyev, M.Tolipov, I.Oxunov "Ijtimoiy pedagogika asoslari" 2008 y.
3. X.Meliyev, O.Jamoldinova "Tarbiyachining kasbiy kompetenti va mahorati" O'quv qo'llanma 2021 y.
4. Chorjeva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
5. Choriyeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
6. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
7. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
8. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
9. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2022.9. 09.014 Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.